

Vzpomínky české šlechty na dobu emigrace, zestátnění rodových sídel a následné restituce

Nakladatelství Paseka přináší v nové knize novináře a fotografa Vladimíra Votýpky již čtvrté zastavení nad osudy české šlechty ve složitém období dvacátého století. Autor shromažďoval materiál pro své knihy již od 70. let 20. století, kdy však byly z politických důvodů naprosto nepublikovatelné. Po roce 1989 nastal čas, aby se lidé dozvěděli, jak žila česká aristokracie v dobách, kdy byly šlechtické tituly v českých zemích naprostým tabu a kdy se veškeré jejich majetky staly majetky státními. První informace Votýpka publikoval ve třech knihách – *Příběhy české šlechty* (1995, Paseka 2001), *Návraty české šlechty* (Paseka 2000, 2002) a *Paradoxy české šlechty* (2005, Paseka 2013). Na úspěšné tituly navázal dosud nejnovější knihou *Křížovatky české aristokracie*, kterou Paseka vydala v dubnu 2014.

„Žádná země v dějinách lidské civilizace nepřijala tak rozsáhlé restituční zákony jako naše,“ tvrdil místopředseda vlády Pavel Rychetský. Současně však platila dvě významná omezení: takzvané Benešovy dekrety a limitující datum nástupu komunistů k moci. Na majetky zkonfiskované před datem 25. února 1948 se proto restituce nevztahovaly.

Pár minut před čtvrtou hodinou předsedající schůze Zdeněk Jičínský sezval všechny kolegy k hlasování do jednacího sálu. Konstatoval, že třetina jich sice není přítomna, ale obě sněmovny jsou usnášeníschopné. Krátce nato mohl ohlásit: „Souhlasným usnesením obou sněmoven byl tento návrh zákona schválen. Doufám, že mohu říci: Do třetice všeho dobrého.“

Dovolila jsem si na počátku své recenze citovat z kapitoly, která se věnuje nikoli aristokratovi, ale disidentovi a porevolučnímu poslanci Jaroslavu Cuhrovi. Na jeho portrétu i prostřednictvím jeho osobní výpovědi a vzpomínek se čtenář dostává do problematiky restitucí. Sleduje nejen zabavování šlechtického majetku a okolnosti, které tento proces provázely, ale také okolnosti, jež provázely jeho návrat do rukou původních majitelů. Jaroslav Cuhra měl na vrácení šlechtického majetku původním majitelům značný podíl, a tak je jeho výpověď velmi cenná. Umožňuje skutečně dobře pochopit danou problematiku.

Následuje šest portrétů současných nositelů rodových jmen, kde se může čtenář dočíst, jak jednotlivé rody prožívaly světovou válku, nástup komunismu v Čechách, znárodnění majetku, emigrace a další útrapy. Každého se to dotklo, ale každého pozoruhodně jiným způsobem. Votýpka postupně představuje historii rodů, i poslední členy – žijící i zemřelé. S některými se setkával v průběhu sběru svých materiálů a dnes již nejsou mezi námi, někteří dosud žijí na svých panstvích i jinde. Sleduje osudy rodu Podstatzských-Lichtensteinů, kde představuje hraběnku Josefínu i její děti – sourozence Jana, Františka Karla a Marii. Čtenáři se dostane nejen sestavení rodinného medailonu, ale i osobních vzpomínek jednotlivých členů rodu. Další kapitola patří Mathildě Nostitz-Rieneckové a jejímu pestrému životu. Dědictví rodu Kolowratů autor sleduje v části následující. Kapitola s názvem „Komtesa Mirli“ představuje osudové zvraty Anny Marie Waldsteinové. Zde autor využívá kromě rozhovorů se zmíněnou dámou také její osobní zápisky. Jakýsi deník, který si psala v roce 1945, když končila válka a docházelo k destruktivním politickým zvrátům. Anna Marie prožívala následující události jako mladá nezkušená dívka, která zůstala téměř na všechno sama. Matka se věnovala sestře, jež na smrt nemocná ležela v nemocnici, a ona měla na starost celé panství. Potýkala se s nacisty, komunismem i ruskými vojáky. Trápil ji nedostatek jídla, strach z budoucnosti i nedůvěra

v nejbližší okolí, neboť i ti, kterým věřila, ji zradili, udali a falešně obvinili z držení nelegálních zbraní. Ostatně, posuďte sami:

... Prožila jsem nádherné probuzení. (8. května 1945, pozn. SHH) Vědomí, že válka je u konce, bylo prostě senzační. Těšila jsem se však příliš brzy. Na protějším kopci stojí malé nádraží, kolem něhož vede silnice do Jihlavy, a ta je ucpaná prchajícími lidmi a ustupujícím německým vojskem. Po snídani jsem na domě vyvěsila československou vlajku, kterou jsme celou válku schovávali rozloženou na tři díly, a pohádala jsem se kvůli tomu se sestřenicí Franci, která mě přijela na kole navštívit. Aniž mi řekla slovo, šla vlajku sundat. Dostala jsem hrozný vztek. Situace je opravdu nebezpečná, nevím, jak se zachovat, ale když odešla, zase jsem vlajku vyvěsila.

Ve čtyři hodiny Rusové podnikli děsivý hloubkový nálet. ...

Zcela jiný je medailon a vyprávění Pavlína Bořek-Dohalské, která patří k nejmladší generaci. Spíše než o restitucích byla řeč o jejích dalších osudech. O tom, jak dlouho hledala sebe sama a co jí nakonec přineslo životní naplnění. Poslední kapitola je pak věnována Dianě Sternbergové, jež v restituci dostala zpět Častolovický zámek a zdevastované sídlo v Zásmukách. Šlechtična mluví o svém návratu, o přátelství s Olgou Havlovou i prvních krocích a postupném zvelebování navráceného panství.

Každá kapitola je úplně jiná – stejně tak jako osud každého ze zmíněných šlechticů. Dohromady však publikace poskytuje nesmírně cenné svědectví o době počínající druhou světovou válkou přes nástup komunistů k moci a zabavování rodových majetků šlechty, mezičas, kdy se členové jednotlivých rodů museli začít potýkat s běžnými problémy života – začít pracovat, uživit sebe a rodinu, a to bez výjimky – emigranti i ti, kteří zůstali. Stejně tak různorodé jsou jejich pohledy na restituce. Někteří se vracet ani nechtěli, neboť nechtěli oživovat bolestné vzpomínky, jiní se vraceli do vlasti, neboť jen tady mohli konečně po letech vdechnout blahodárný vzduch, který jim opět dával smysl života.

Křížovatky české aristokracie je nesmírně emotivní kniha, která musí zacloumat s každým čtenářem. Doporučila bych ji bez výjimky k přečtení každému. Mladým lidem, aby si uvědomili, co se vůbec v našich zemích dělo, starším generacím, aby zavzpomínaly a poznaly nový úhel pohledu na danou problematiku. Ač jsem předchozí tři publikace nečetla, rozhodně to hodlám napravit. Nejnovější Votýpkova kniha mě totiž skutečně hluboce zasáhla a oslovila.